

Ungdom og Fornuft

Taler

Georg Brandes

Dato

18 februar 1914

Sted

Studentersamfundet i Kristiania

- 1 I Anledning af Studentersamfundets Jubilæum skrev jeg i Minerva et Par Linjer om de vexlende Æmner, man i min Levetid der havde drøftet. Jeg nævnte en Række, Statsraadernes Ret til at komme i Stortinget, det absolute Veto, Forholdet mellem Kønnene, Konsulatsagen, tilsidst ogsaa det lidt pudsige
- 5 Spørgsmaal, om man skulde ære Ungdom eller Alderdom. Jeg mente, Intet forbød at ære dem begge, i Fald det ellers var nødvendigt at tage Stilling til slige Abstraktioner. Mine Ord var uden al Braad.

- Ikke desto mindre svarte et Par Maaneder efter Hr. Knut Hamsun i en meget
- 10 heftig Tone, at Ungdom og Alderdom var ikke Abstraktioner, og at det var latterligt at høre en Mand, der havde tilbragt sine yngre Aar med «at skrige sig hæs» til Bedste for Ungdommen, nu som gammel ikke mere huske sin egen Gerning, men henvende sig til Jævnaldrende.

- 15 Der var nogle Unøjagtigheder i dette. Dels tilbragte jeg adskillige af mine første Ungdoms Aar med Forherligelse af gamle danske Storheder i 80 Aars Alderen (som Hauch, Winther, Bødtcher) eller i 70 Aars Alderen (som H. C. Andersen og Paludan-Müller). Dels har jeg aldrig opstillet det komiske Tvangsvalg: Vælg mellem at ære Unge eller Gamle! Som de fleste Unge var jeg f. Ex. tilbøjelig til at
- 20 ære de gamle Kvinder, men til at elske de unge.

- Man pointerer falsk, naar man hævder den Unges Ret, blot fordi han er ung. Han fortjener Sympati, i Fald hans Sag er den unge Sag, ikke i Fald hans Sag er den forældede. Naar Ungdommens Sag forraades af Ungdommen selv, som det
- 25 mangfoldige Gange er set i Historien, saa kan det ikke kræves, at vi andre skal fornegte den af den Grund. Det var ingen Indvending mod Darwin, at han var gammel og de Præster, der ivrede mod ham, unge. I Frankrig er i Øjeblikket den opvoxende literære Ungdom under Maurice Barrès Ledelse yderligt gaaende traditionsdyrkende og reaktionær. Det er en legemligt sund og ved Idræt

udviklet Ungdom, den er lidenskabeligt fædrelandskærlig og har mange Fortrin, men den er uselvstændig, ufri og, som inderst inde kirkeligsindet, elsker den kun det, der er ærværdigt ved Ælde.

- 35 Fremskridtet foregaar jo ikke samlet, men spredt. Tidt er politiske Reformer foretagne under aandelig Reaktion, og omvendt. Fremskridtet har, tilsyneladende i det mindste, mange Afbrydelser. Det sker, som naar man kører til Kristiania fra Bergen. Snart lysende Solskin paa Sne, snart Farten gennem Tunneler, hvor Mørkets Fyrste hersker. Der gives i Verdenshistorien mange og
40 lange Tunneler. Middelalderens Videnskabelighed var én lang Tunnel. Italiens Kunst i det 17. og 18. Aarhundrede var en anden; Fremskridtet bestod i, at der maltes bestandig daarligere, ogsaa af de Unge.

- Der finder i vore Dage hos europæisk Ungdom en stærk Reaktion Sted mod det
45 nærmest foregaaende Tidsrums Begejstring for Naturvidenskaberne, ja for Videnskab overhovedet. Men det er ikke Videnskabens Skyld, at Enkelte har ventet sig mere eller andet af den, end den kan give. Det beror mest paa, at unge Folk giver sig til at studere, som hellere skulde sælge Fisk eller læse Dogmatik.

- 50 Til at hævde de Magter, der ligger i Strid med Dyrkelsen af Intelligens og Videnskab, behøver vi ikke Professorer som Bergson, dertil har vi Præster.

- I den historiske Tid er Usikkerheden om det virkelig sagte eller skete ikke sjældent saa stor som angaaende det forhistoriske. Præsterne beraaber sig paa
55 Jesu Ord, Guds Ord. Men vi kender dem ikke; de er nedskrevne altfor sent. Der var jo ingen Stenografer til Stede. Og naar vi ser, hvilke Misforstaaelser der kan sættes i Omløb i vore Dage trods Stenografien, ved Hjælp af Stenografien, begriber vi, hvad Værd der kan tillægges Udsagn, nedskrevne 60 til 100 Aar efter, at de skal have været ytrede. Jeg sagde i sin Tid under en offentlig Disput i
60 Kjøbenhavn om Mirakler, hvori jeg kun deltog paa indstændig Anmodning af den katolske Biskop og Taleren: «Jeg véd ikke, hvad der menes med et Mirakel. Et Fluidum, der er Vand, forvandles til Vin. Men dette Vin-Vand er mig saa uforstaaeligt som en Varulv, der paa én Gang skal være Ulv og Menneske.» En katolsk Referent i Kölnische Volkszeitung meddelte dette saaledes: «Overfor
65 Père Langes glimrende Bevisførelse vidste hans Modstander ikke at redde sig ved andet Middel end det at kalde Jesu berømteste Mirakler for Varulve». Forleden Dag i Bergen sagde jeg, som led af en stærk Forkølelse: «Man har sammenlignet mig med en Vulkan. Den eneste Vulkan, jeg ligner, er Dyndvulkanen

70 Makaluba». Det blev i det stenografiske Referat: «Jeg er ikke Ild, kun Dynd og Makulatur.» Paa saa usikker Grund hviler undertiden vor Tro paa at vide Besked om Samtidens Mennesker. Hvor kan vi da være sikre paa, at Ord, paa hvilke der bygges religiøse Systemer, men som klinger fornuftstridigt, virkelig har været talte!

75 To Magter staar fjendtligt mod hinanden: Fanatisme og Fornuft. Fanatikere nærer et dybt Had til Fornuften. Fornuften kræver Frihed, og dette Krav har fra min første Ungdom lydt i mit Øre som en Fanfare, istemt af en Lurblæser i højrødt. Faar den fornuftfjendske Reaktion Lov til uhæmmet og udæmmet at
80 svulme, saa kan vi tage Regnbuen ned fra Himlen, dette Løfte om, at Syndfloden ikke skal oversvømme os paany.

Teologerne opfatter Fornuften som den Slange, der forleder os til at ville æde af Kundskabstræets forbudne Frugt; de vil gerne, at Kvinden skal knuse dens
85 Hoved. Hun gør undertiden, ledet af dem, sit bedste. I Fornuftens Sted priser den nyeste reaktionære Filosofi Instinktet, som jo er Kvindens Stolthed, og hvori adskillige nu om Stunder tror at have en bedre Vejleder end i Fornuften. Men Instinktet, som puffer os bagfra, egner sig ikke til Fører, ikke en Gang for Kvinden, der vel gerne anser det for ufejlbart, men altfor let glemmer, hvor
90 mange senere fortrudte Fejlgreb eller Fejltrin det faar hende til at begaa. Der gives nemlig ikke blot vejledende men falske Instinkter som det, der jager Møllet ind i Lyset eller faar Fuglene til at flyve mod et Fyrtaarns Lanterne, saa længe til de falder døde ved dets Fod.

95 De, der rejser sig mod Fornuften, deres store Navne er med store Bogstaver skrevne paa en Tavle. Dog en vaad Finger kan viske de Navne ud.

Fornuftens inderste Væsen som dens ydre Form er idel Skønhed. Lionardo var saa dejlig, fordi han var saa fornuftig. Lionardos Værker er dejlige ved al den
100 Visdom, der er nedlagt i dem. Hans Frembringelser er, som Goethes, Skønhed der udtrykker Fornuft. Religioner og filosofiske Systemer afløser hinanden; men Skønheden bliver, evig, gaadefuld, den sande La Joconde. Den kan synes mistet, men den vender tilbage. Den Skønhed, hvis Væsen er selve den rige, gaadefulde Fornuft, kan en Stund fordunkles under Reaktioner, men aldrig forsvinde.

105

Den kommer igen, straalende og sejrrig som Ungdommen selv.

Ungdom og Fornuft synes Modsætninger. De er det ikke. Thi Fornuft er
110 Frihed, Fremgang, høj Skønhed, alt det, som ligger Ungdommen paa Hjerte.
Tilværelsens hemmelighedsfulde Skønhed kan, (som La Joconde, ogsaa kaldet
Mona Lisa), ligesom Yduns Æbler kun stjæles for en Tid. Æblerne sikrer den
sande, den evige Ungdom.

115 **Kilde**

Georg Brandes: Taler. København og Kristiania 1920: Gyldendal, s. 215-217.

Emner

Appell, Fornuft, Fremtiden, Innlegg, Religion

120 **URI**

<https://www.virksommeord.no/tale/ungdom-og-fornuft>

125

130

135

140

145